ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 97, Ekim 2019, s. 381-394

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.36685>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
13.06.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.10.2019

İzgi SAVAŞ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler
isavas94@hotmail.com

TERÖR ÖRGÜTLERİNİN YAPISAL DEĞİŞİMİ VE YENİ BİR TERÖR ALGISI: NÜKLEER TERÖRİZM

Öz

Uluslararası toplumda son zamanların en büyük korkularından biri terör olgusu olmuştur. Terör 2000 yıllık tarihi bir geçmişe sahip olmakla birlikte günümüze kadar yapısal değişimler yaşayarak gelmiştir. Örgütlü ve sistemli eylemleri barındıran terör siyasi amaçlar gütmektedir. Özellikle küreselleşen dünyada terör de pastadan kendi payına düşeni almıştır. Örgüt yapılanmalarını genişletmiş, faaliyet alanlarını artırmış ve eylemleri ile tüm dünyayı etki altına almayı başarmıştır. Küreselleşen terör aynı zamanda çeşitlenmiştir. Bu terör çeşitlerinden birisi ise nükleer terör olarak kaşımıza çıkmaktadır. Nükleer terör nükleer tesislere saldırı ve sabotaj riski, nükleer maddelerin kaçak yollarla elde edilmesi ve işlenmiş nükleer maddeler ile kirli bomba etkisi yaratılması gibi tehditler içermektedir. Tüm bu bilgiler ışığında çalışmamızda, terörün yapı taşları, nükleer terör riskleri, girişimleri ve bunun için uluslararası işbirliği adımlarını ele alacağız ve analiz edeceğiz.

Anahtar kelimeler: Terör; Nükleer Terörizm; NPT; BM; UAEA

STRUCTURAL CHANGE OF TERRORIST ORGANIZATIONS AND A NEW PERCEPTION OF TERRORISM: NUCLEAR TERRORISM

Abstract

One of the latest fears in the international community was the phenomenon of terrorism. Terror has a history of 2000 years, but has survived to the present day with structural changes. Terror, which includes organized and systematic actions, has political aims. Especially in the globalizing world, terror has its share in the pie. The organization has expanded its structures, increased its scope of activities and managed to influence the whole world with its actions. Globalizing terror has also diversified. One of these terror types is nuclear terrorism. Nuclear terrorism involves threats such as the risk of attacks and sabotage on nuclear facilities, the illegal acquisition of nuclear materials, and the creation of contaminated bombs with processed nuclear materials. In the light of all this information, we will examine and analyze the building blocks of terrorism, nuclear terror risks, initiatives and international cooperation steps.

Keywords: Terror; Nuclear Terrorism; NPT; UN; IAEA

1. Giriş

Günümüz uluslararası sisteminde devletlerin, bireylerin ve uluslararası devlet-dışı yapıların demokrasi, adalet, uluslararası hukuk, eşitlik gibi konular üzerinde politikalar yaratmaya gayret ederken bunun yanı sıra bu değerlere zarar vermeyi hedefleyen terör gibi dış etkenlere karşı da güvenlik mücadelesi vermektedir. Toplumda terör, devletlerarasında çıkması muhtemel olan bir savaştan daha fazla korku uyandırmakta ve panik yaratmaktadır. Özellikle terörün nereden ve ne zaman geleceğinin bilinmemesi, insanların sosyal hayatlarına büyük etki etmekte ve dolaylı olarak hak ve özgürlüklerini sınırlandıracak kadar psikolojik baskı yaratmaktadır. Terör özellikle 11 Eylül saldırısından sonra bu denli uluslararası alanda korku ve paniğe neden olmuştur. 11 Eylül öncesinde terör daha bölgesel ve daha çok ulus – içi konular ile alakalıydı. Ancak günümüzde örgütlerin kapasiteleri ve faaliyet alanları gelişme göstermeye başladıkça tüm dünya toplumuna mal olmaya başlamıştır. Bugün kendisini dünyanın belki de en güvenilir yeri olarak tanımlayan ABD’nin bile artık teröre asla diyemeyeceği bir dünyada teröre karşı özel güvenlik alanları yaratma zorunluluğu hissediyoruz. Yine 2001 sonrasında terörün sadece faaliyet alanı değil aynı zamanda eylem şekillerinde de değişimler meydana gelmektedir. Küreselleşen terör algısı öncelikle terör örgütlerinin tüm dünyada yapılanmasına fırsat veriyor, bilgi ve teknolojiye ulaşma imkanını kolaylaştırıyor. Nükleer terör, siber terör gibi kaygılarda tam olarak bu çerçevede karşımıza çıkmaya başlıyor. El-Kaide, Taliban, DAESH ve Aum Shinriki gibi terör örgütleri Kitle İmha Silahlarına (KİS) ulaşma arzularını dile getirerek bu alanda faaliyet alanı geliştirmektedir. Nükleer ve radyoaktif silahlara yönelik 1970 yılından beri eğitim, teçhizat ve finans arayışları sürmektedir. El Kaide nükleer maddelerle gerçekleştirilebilecek bir terörü dini olarak görev arz ederken, bazı devletlerden finansman sağlamak ya da uzman yardımlar alabilmektedir. DAESH ise diğer terör örgütü yapıları gibi dini olgulara dayanmış olsa da yapı bakımından daha farklı özellikler barındırmaktadır. Din için her eylemin mubah olacağı felsefesini savunurken, Asya, Orta Doğu ve Batılı ülkelerden birçok gönüllü örgüt üyesi barındırmaktadır. Bu üyelerin teknoloji ve fen bilimleri alanında donanımlara sahip olduğu bilgileri nükleer terör riskini daha çok ön plana çıkartmaktadır. Terör örgütleri ya da bu tür eylemler gerçekleştirmek isteyen

bireylerin dört şekilde nükleer terör gerçekleştirmesi muhtemeldir. Bunlar; nükleer maddelerin çalınması, nükleer silahların çalınması, nükleer tesislere karşı sabotaj ya da saldırı ve son olarak da fisil maddeler ile kirli bomba eylemleridir. Uluslararası alanda devlet-üstü kurum ve kuruluşlarda çeşitli işbirliği çalışmaları, antlaşmalar ve hukuksal düzenlemeler ile bu güvenlik sorunu aşılmaya çalışılmaktadır.

2. Terörün Tanımı

Terör kavramı toplumsal olarak sık duyduğumuz ve örneklendirebileceğimiz somut bir kavram olarak düşünülebilir. Ancak terör tanım açısından oldukça zor ve karmaşık bir kavramdır. Hatta öyle ki, şu zamana kadar herkesin etrafında toplandığı ve uluslararası toplum tarafından kabul görmüş net, açık ve ortak bir tanım bulunmamaktadır. Uluslararası örgütlerin, devletlerin, araştırmacı ve devlet adamlarının terör tanımlamalarında farklılıklar olduğunu görebiliriz. Terör kelimesi Latince kökene sahip ve “terrere” kelimesinin karşılığıdır. Türk Dil Kurumu tarafından açıklanan anlamı ise; yıldırma, cana kıyma, korkutma, tedhiş ve malı yakıp yıkmaya anlamlarını taşımaktadır. (Türk Dil Kurumu, 2019). Türkiye Cumhuriyeti Terörle Mücadele Kanunu 1. Madde kapsamında (Terörle Mücadele Kanunu, 1991):

“Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”

AB Terörizm ile Mücadelede Konsey Çerçeve Kararı için yayınlamış olduğu metinde; Kişilere, hükümet ya da kamu mallarına, alt yapı sistemlerine saldırarak, hayati tehdit oluşturmak, büyük ekonomik kayıplara neden olmak, kamu mallarına el koymak, KBNR madde ve silahların üretimi, temini ya da taşınması ve son olarak doğal enerji kaynaklarına karşı verilecek zararları ele alan geniş bir tanımlamaya verilmektedir (Council Framework Decision, 2002). Türkiye ve AB nezdinde yapılan tanımlamaları karşılaştırdığımız zaman, AB bu tanımda mağdur tarafın bireyler olduğu üzerinde dururken Türkiye devlet olgusu üzerinden bir tanımlama yapmaktadır (Dedeoğlu, 2016).

NATO 2012 yılında hazırlamış olduğu Terörle Mücadele Politika Kılavuzun'da terörizm için; yasadışı tehdit ya da şiddet kullanımı, toplumda zorlama ve korkuya neden olarak politik unsurlarda, toplumda ve hükümet bünyesinde yıldırma ve korku politikası uygulanması şeklinde ele almaktadır (Military Committee Concept For Counter Terrorism, 2012). Birleşmiş Milletler bünyesinde ise konunun; insan hakları istismarı çerçevesinde geliştiği, bunun yanı sıra bölgesel çatışmalar ya da yabancı güçlerin işgali ile yasaların ve devlet düzeninin sağlanmasında güçsüz devlet görünümünde ortaya çıkabileceği üzerinde durulmaktadır (UNITED NATIONS ACTION TO COUNTER TERRORISM, 2019). İslam Konferansı Örgütü; halkın yaşamı, onuru, özgürlük ve güvenlerini tehlike atmanın yanı sıra devlet güvenliğine karşı yapılan saldırı düzenleme ve devletin bağımsızlığına, bütünlüğüne zarar verme eylemleri olarak terörü tanımlamaktadır (Organisation of Islamic Cooperation, 2005). Ayrıca örgüt tarafından yapılan tanım insan haklarına saygın bir tanımdır. Ancak örgütün de temel aldığı terör şekli İsrail tarafından uygulanan işgal politikasına yönelik olmakla beraber “devlet terörü” olgusuna dikkat çekmektedir (OCI, 2005).

2.1. Terör ve Tanım Sorunu

Terör tanımlamasında devletlerin, araştırmacıların, yazarların, alanında uzman kişilerin ya da devlet yetkililerinin tanımlamalarıyla çok geniş açıklamalar elde etmek mümkündür. Her birey, her devlet ya da her kurum kendi bünyesinde yaşanan, yaşanma riski bulunan sorunlara göre terör kavramını ele almıştır. Örneğin; Türkiye’de mevcut terör algısı PKK üzerinde yoğunlaştığı için terör tanımı da hali hazırda devlet güvenliğini konu alan tanımlamalar halinde karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle ki terör ve terörizm kavramlarının tanımlanmasında ortak görüş henüz sağlanamamıştır.

Teröre dini, sosyo-ekonomik, politik, etnik veyahut ideolojik bir takım olgular neden olmaktadır. Terör bu çerçevede siyasi amaçlar belirlemekte ve faaliyet alanları yaratmaktadır. Terör yaratmış olduğu faaliyet alanları çerçevesinde çeşitlere ayrılmaktadır. Ulus-İçi terör, devlet terörü, devlet destekli terör ya da sınır-aşan terör (uluslararası terör) gibi gruplama yapılmaktadır. Terör eylemlerinde ve faaliyetlerinde söz konusu bu siyasi gayelere ulaşmak için siyasi bir takım farklılıklar yaratmak hedeflenmektedir.

Terörün bu denli farklı kollara ayrılması, faaliyet alanlarının ve hatta eylem şekillerinin bile değişkenlik göstermesi terör de tanım sorununu pekiştirmektedir. Terörün bu özelliklerinden kaynaklı tanım sorununun ortaya çıkmasının yanı sıra devletlerin de terör örgütlerinin kimliklerini ne şekilde okuduklarıyla da alakalı olarak tanımsal sorunlar yaşanabilmektedir. Bu konuya PYD/YPG üzerinden bir örneklendirme yaparak daha net açıklayabiliriz. Türkiye için açık bir tehdit olarak görülen PYD/YPG terör örgütü ABD yetkilileri tarafından PKK’nın aksine YPG’nin bir terör örgütü olarak tanımlanmadığı açıklaması yapılmaktadır (Hürriyet , 2018).

Terörün ve terörizmin için ortak bir tanım devletler için hala kimin özgürlük savaşçısı, kimin terörist gruplar olduğu yönünde görüş ayrılıkları söz konusudur. Bazı devletlerin öz çıkarları, ortak değer algıları veyahut duygusal yakınlıkları nedeni ile doğal bir kurtuluş mücadelesi ya da hak ve özgürlük arayışı olarak ele alabilmektedir. (Bilgiç, 2009, s. 5). İspanyol İç Savaşı, Suriye İç Savaşı, Arap-İsrail Savaşı, Afganistan Savaşı, Somali’de yaşanan çatışmalar örnek gösterildiği zaman bu “Özgürlük Savaşçısı/Yabancı Savaşçı” şeklinde tanımlanabilmekteydi. (Burada tanımlanmakta olan Yabancı Savaşçılar için gönüllülük ya da bir davaya sahip çıkma arzusu yatmaktadır.) Ancak Irak Savaşına kadar olan süreçte Yabancı Savaşçıların bir terörist gruba mensup olup olmadığı tartışılmamaktaydı (Yalçınkaya, 2017). Bugün en büyük sorunlardan birisi ise devletlerin destek verdikleri, finansal yardım yaptıkları terör örgütlerinin kendi bünyelerinde ki tanımlarında Özgürlük Savaşçısı, Yabancı Savaşçı vs. tanımlamalar yapılarak meşru kılınmaya çalışılmasıdır. Bu da tanımın ne derece önem arz edebileceğini ortaya koymaktadır.

3. Küreselleşme ve Tehdit Algılarında Yaşanan Değişimler

Küreselleşme süreci kimi yazarlara göre Sanayi Devrimi ile ortaya çıkmaya başlamışken kimi yazarlara göre ise 14.yüzyıla kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Fransız yazar Phillippe M. Defarges için bu süreç Coğrafi Keşiflere kadar uzanmaktadır. Ülkeler arası ticaret, makineleşme ve hızlı üretim koşulları günümüzdeki küreselleşmenin temellerini oluşturmaktadır. Bu süreç ise yüzyıllardan beri süregelmektedir. Telekomünikasyon ve ulaşımın gelişmesi, finans piyasalarının uluslararası sektör haline gelmesi, ticaretin çok uluslu boyutlar kazanması küreselleşmenin hızına hız katmıştır. Tüm bunlar ışığında küreselleşme kavramı sermaye, mal ve hizmet, kültürel etkileşimler, uluslararası aktörlerin politik etkileşimleri, bilimsel faaliyetler ve

teknolojik gelişmeler ile sınır tanımamaya başlamış (Karabulut, 2009, s. 5), kimileri tarafından konforlu bir dünya düzeni olarak tanımlanırken kimileri tarafından ise kapitalist ve emperyalist sistemin yeniden form kazandırılmış hali olarak tanımlanmıştır (Karabulut, Güneş Tanrısı, Müritle ve İsyankar Kullar, 2005, s. 1).

Bu süreçte geleneksel güvenlik anlayışları da köklü olarak değişmeye başlamıştır. Askeri güvenliğin önemi azalmamakla birlikte soft power olarak da adlandırmış olduğumuz çevre, toplum, ekonomi, nüfusun aşırı artışı, mültecilik, milliyetçilik akımları, hastalıkların yayılması, terörizm, nükleer felaketler vb. konularda uluslararası güvenlik alanı içine dahil olmaya başlamıştır. Güvenlik kavramında bir “derinleşme” sürecinin yaşandığını dile getirmek yanlış olmayacaktır (Paris, 2001, s. 97).

Küreselleşme gelişimi bilim ve teknoloji alanında insanlığa ve dünyaya çok olumlu farklılaşmalar kazandırırken, devletlerin güvenlikleri konusunda yeni tehditler meydana getirmiştir. Ulus devletlerin en önemli değerleri olarak tanımlanmış sınırların güvenlikleri uluslararası hükümet dışı örgütler (INGO's) ve çok uluslu şirket yapılanmaları tarafından gördüğü baskı ve etkiler ile tehdit almaya başlamıştır (Bislev, 2004, s. 284). Kürselleşmenin yarattığı diğer bir tehdit algısı ise devlet bilgileri üzerindeki gizli bilgilerin kolay ulaşılır hale gelmesidir. Bu bilgilere internet üzerinden kolaylıkla ulaşmaları mümkün olabilir (Karabulut, 2015, s. 116).

3.1. Küreselleşen Terör Algısı

Terör, insanlığın yaşamı boyunca hep var olmuş ve süregelenmiştir. Devletlerin güvenlik algıları, devletlerin yapısında olduğu gibi terörde tarihsel süreçte değişmiş, amaçları, hedefleri ve yöntemleri farklılaşma göstermiştir. Küresel terör sadece tek bir devleti değil tüm dünyayı tehdit edebilen, ne zaman ve nereden geleceği kolaylıkla kestirilemeyen bir eylem türüdür. Küreselleşme sürecinde terör eylemlerinin geçmiş dönemlerden en büyük farkı, kullanmakta oldukları tekniklerin gelişmesi ve dönüşmesi olmuştur (Karabulut, 2015, s. 196)

1990 sonrası iki kutuplu dünya düzeninin çökmesi ve sonrasında takip eden 10 yıl içinde sakinliğin hakim olduğu tek kutuplu bir düzen mevcuttu. Bu sakinlik sürecinde BM ve dış aktörlerin öneminin artışı ve müdahale yetkilerinde ki değişimler, devlet içi savaşlar ve yeni dünya düzeninde istikrar arayışları gündemi meşgul etmekteydi. Ancak 11 Eylül 2001'de yaşanmış olan terör saldırısı ile tüm dünya gündemi değişim yaşadı. Bu saldırı beraberinde “Uluslararası Terör/Sınır-aşan Terör” kavramlarını ortaya çıkarttı ve tüm dünya için yeni bir terör kaygısı ve güvenlik sorunu üzerinde durmayı gerekli kıldı. ABD’de küreselleşme kavramı muhalifler için kültürel çeşitliğe yönelik bir tehdit olarak görülmüş (Hook & Spanier, 2016, s. 265), Soğuk Savaş sonrasında ülkede algılanan tek tehdit ise “küresel yönetim” üzerinden egemenlik değerlerinin zarar görmesi ihtimali olmuştu (Hook & Spanier, 2016, s. 270). ABD bu süreçte, ulus devletlerden beklediği hamlelere karşı güvenlik olgularını güçlendirmektedir. Tek kutuplu dünyanın otoriter gücü ABD hiç terör saldırısına uğrayacağını hesaplayamadı. Terör örgütlerinden, özellikle de dini temelli terör örgütlerinden ABD nefret içerikli söylemlere şahitlik etmekteydi ancak hiçbir örgütün bu tür eylemlere cesaret gösterebileceğini hesaba katmamış ya da katmak istememişti. 11 Eylül terör saldırısı tabiri yerindeyse tüm literatürü yeniden yazdırdı. El Kaide’nin üstlendiği bu terör eylemi ile örgüt uluslararası terör örgütü niteliği kazanmıştır. El Kaide artık Ortadoğu bölgesinde hakim bir terör örgütü olmaktan tüm dünyayı tehdit altına alan etkisiyle konuşulmaya başlanmıştır.

Küreselleşme terörün sınırlarını değiştirebildiği gibi terörün faaliyetlerini de genişletmekte gecikmedi. Bilgi ve teknolojinin gelişmesi ile devletlerin gizlilikleri de zedelenmiş ve güvenlik ağları zayıflamaya başlatmıştır. Devletler hem devletlere hem de diğer aktörlere karşı yeni güvenlik önlemleri almaya ve yeni güvenlik riskleri üzerinde durmaya başlamıştı. Özellikle küreselleşmenin bir getirisi olarak nükleer terör ve siber terör kavramları çok önem kazanmaya başladı. Özellikle El Kaide gibi sınır aşan terör örgütlerinin nükleer madde ve teçhizatlara ulaşma isteği bu riski artırmış ve devletler tarafından nükleer emniyet rejimleri geliştirilmeye başlanmıştır.

Uluslararası güvenliğin sert bir değişim geçirmesinin ana sorumlusunu küreselleşme olan gören Uluslararası Atom Enerji Ajansı (IAEA) küresel topluluğun, insanların, fikir ve malların birbirlerine bağımlı oluşu, ulusal ve uluslararası güvenliğin birbiri içine girdiğinden söz eder, bunda terörizmi tetiklediğine değinir (ElBaradei, 2005).

4. Nükleer Terör

Nükleer enerjinin tarihsel geçmişi 2400 yıl önce Antik Yunan filozofu olan Demokritus tarafından ortaya koyulan ve daha küçük bir parçaya bölünemeyen yapı taşına “atom” adını vermesiyle başlamıştır (Eliaçık, 2018, s. 43). Nükleer madde üzerinde yaşanan değişim teknolojinin ilerlemesi ile günümüze kadar gelmiştir. Nükleer maddeler hakkında insanoğlunun büyük bir kısmının fikir sahibi olması ise II. Dünya Savaşı sırasında Nagazaki ve Hiroşima adında atılan bombalar ile olmuştur. Nükleer maddeler II. Dünya Savaşı sonrasında çok kutuplu sistem içinde güç dengesi yaratmak için silahlanmada büyük bir yer kaplarken 1960’lı yıllardan itibaren nükleer enerjiye yönelik çalışmalar için kullanılmış ve geleceğin enerjisi olarak nitelendirilmeye başlanmıştı (Särkikoski, 2011, s. 4).

11 Eylül terör saldırısı birçok devleti ve uluslararası örgütleri, terör eylemlerinin yeni risk alanları üzerinde düşünmeye ve güvenlik önlemleri almaya zorlamıştır. Bu saldırı terörizmin kurallarının değiştiğini ortaya koymaktadır (Demirci, 2012). Kent merkezleri, endüstriyel alanlar, bilimsel araştırma merkezleri, limanlar, enerji alt yapıları, ulaşım ağları, nükleer ve radyolojik maddelerin kullanım merkezleri terör saldırılarına açık hale gelmeye başlamıştır. Nükleer maddelerin kullanım alanlarının bu denli geniş olması beraberinde küreselleşmenin getirdiği bir terör riski olan nükleer terör kavramını da gündeme taşımıştır. Nükleer silah ve maddelere yönelik sahip olma arzusu terör grupları tarafından 1970’li yıllardan bu yana dillendirilmektedir (Eliaçık, 2018, s. 57). Özellikle uluslararası terör örgütleri arasında isimleri geçen El-Kaide, DAESH, Taliban ve Aum Shinriki gibi örgütler bu tür madde ve silahlara sahip olma isteklerini dile getirmektedir. Nükleer madde ve silahlara sahip olma arzusu, bilgiye kolay ulaşılması ve iyi finanse edilen terör örgütlerinin imkanlarının artış göstermesine neden olmuştur (Working To Keep Nuclear Weapons Out of the Hands of Terrorism), El Kaide lideri Usami Bin Ladin 1998 yılında KİS elde etmenin dini bir görev olduğunu nitelendiren açıklamaları bulunmaktadır (Larssen, 2010). El Kaide bunun yanı sıra Afganistan’da eğitim kamplarında KBRN silahlarla ilgili eğitimler vermiştir. Bin Ladin, Sovyet nükleer kaynaklarına ulaşmak için Çeçenlere destek vererek bu tür madde ve silahlara ulaşmaya çalıştığı Rusya ve İsrail istihbaratı tarafından ortaya çıkartılmıştır (Abu-stit, 2000). El Kaide bu isteklerini eyleme dökülebilmek adına uzman arayışlarında da bulunmuştur. Bin Ladin’in yardımcısı Al Zawahiri Pakistan asıllı nükleer silah uzmanı Sultan Başiruddin ve Cavdari Abdul Macit ile görüşmelerde bulunmuştur (Demirci, 2012, s. 11).

DAEŞ terör örgütü de aynı El Kaide gibi bu tarz silah ve maddelere ilgi duymaktadır. DAEŞ'in Musul Üniversitesi'nden 40 kg uranyum maddesi çaldığı ve kirli bomba iddiası ortaya atılmış, Haziran 2014'te Irak'ta bir askeri üssü ele geçirdiği haberlerine yer verilmiştir (Sarhan, 2014). DAEŞ terör örgütü yapılanmasında da kaygı duyulması gereken unsurlar barındırmaktadır. Batılı ülkelerden, Arap Dünya'sından ve Asya'dan yüzlerce fizik, kimya ve bilgisayar alanında uzman örgüt üyeleri barındırmaktadır. Bu da örgütü daha tehlikeli hale getirmektedir.

Bugün dünyada 67 ülkede 841 araştırma reaktörü (Research Reactor Database, 2019), 451'i çalışma halinde, 54'ü inşaat halinde nükleer güç reaktörü (Power Reactor Information System, 2019), devletlerin elinde mevcut 15000 savaş başlığı bulunmaktadır (Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance, 2018). Bu rakamları ele aldığımız zaman terör örgütlerinin nükleer maddelere ulaşmak için gösterdiği çabaları artırması, faaliyet alanlarını genişletmesi ve dünyada hassas bölgelere terör saldırısı gerçekleştirme riskini artırmaktadır. Bugün nükleer terör, toplum tarafından ütopyik bir risk olarak görülüyor olabilir ancak Terörle Mücadelenin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'nin (ICSANT) giriş kısmında bu durumu; nükleer terör eylemlerinin ciddi sonuçlar doğurabileceği ve dünya barışını, güvenliğini tehlikeye atabileceği şeklinde değerlendirmektedir (International Convention for the Suppression of Act of Nuclear Terrorism, 2005).

Nükleer terörizm; kişilerin, terörist örgütlerin siyasi ya da ekonomik hedefleri için kimyasal ve nükleer silahları kullanarak insanları toplu olarak öldürmek, ekolojiye yönelik zarar vermek, psikolojik baskı ve korku yaratmak için kullanılması muhtemel eylem çeşididir (Demirci, 2012, s. 3). Nükleer terörizm tehdidi ise 1990'lı yıllardan itibaren dillendirilmeye başlanmıştır. Özellikle enformasyon teknolojilerinin gelişmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ile kitle imha silahları üzerinde yaşanan güvenlik zafiyetleri bu riski daha da artırmıştır (Gerçekler, 2013, s. 92).

IAEA, nükleer terörün gerçekleşme risklerini dört kategoride incelemektedir. Bunlar; hırsızlık, nükleer maddelerin satın alınması, kirli bomba gibi kötü amaçlarla kullanım, saldırı ve sabotaj riskidir. The Four Faces of Nuclear Terrorism isimli kitapta ise nükleer terörizmi nükleer bir silahın çalınması veya patlatılması; nükleer maddelerin çalınması ya da satın alınması; nükleer tesislere yönelik saldırı ya da sabotaj riski; radyoaktif maddeler ile "kirli bomba" üretilmesi riskleri üzerinde yoğunlaşmaktadır (Ferguson & Potter, 2012).

4.1. Nükleer Silahların Çalınması veya Patlatılması

ABD ve Rusya bugün dünyanın en fazla nükleer silah kapasitesine sahip ülkeleridir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölgede ve dünyada yaşanan dengesizlik ve güvenlik boşlukları bu silahların ve nükleer maddelerin kontrolsüz kalması, nükleer terör üzerinde yaşanan kaygıları artırmaktadır. Öyle ki, Mayıs 1997'de yapılan toplantıda Rusya Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak görev yapan General Lebed, Sovyet tipi 1 kilotonluk nükleer silahlardan 84 adedinin kayıp olduğu ve bunların 60 dakika içinde patlamaya hazır olabileceği yönünde açıklama yapmış ancak bu açıklamanın üzerine 2001 yılında Valinkin tarafından imha edildiğine yönelik iddialar ortaya atılmıştır. (Sublette, 2002).

Nükleer silahlara yönelik terör örgütlerinin bir faaliyet göstermesi en büyük tehlikelerden sayılmasının yanı sıra ortaya koyacağı etki oldukça yüksek olacaktır. Hiroşima ve Nagazaki bölgesine atılmış olan atom bombaları 20 bin ton dinamitin patlamasına eş değer kılınırken,

Sovyetler Birliği elindeki termonükleer bombalar bu rakamdan tamı tamına 6,500 kat daha kuvvetlidir (Kıbaroğlu, 2006, s. 127).

Nükleer başlıklı silahların çalınması büyük ebatlara sahip olmalarından dolayı oldukça zordur. Genellikle bu tür terör eylemleri gerçekleştirmek isteyen birey ve örgütler için hafif ve kolay gizlenebilen silahları elde etmek tercih sebebi olacaktır. Nükleer silahların çalınmasında yaşanacak diğer bir güçlük ise bu tür silahların Amerikan tipi kilit olarak da tanımlanan PAL sistemi kullanılmasıdır (Gerçekler, 2013, s. 96). Bu silahlar sistem sayesinde elektronik olarak şifreleme yöntemi ile aktifleşmektedir. Bu silahların şifreleri belli süre içinde girilmemesi, yanlış girilmesi gibi durumlarda kendisini etkisiz hale getirebilir ya da sistem tarafından uyarılara açık hale getirilebilir (Biddile & Feaver, 1989). Ancak teknolojisinin günümüze miras bıraktığı siber saldırılar, terör örgütlerinin kötü amaçları için kullanılması halinde güvenlik zafiyetine neden olabilir. Bu nedenle devletlerin siber alt yapılarını kuvvetlendirmeleri gerekmektedir. Bu alanda özel işbirliği çalışmaları da uluslararası güvenlik açısından dikkat çekici bir konudur.

Bu tarz silahların elde edilmesine yönelik olarak Aum Shrinki ve El Kaide gibi örgütler Sovyetler Birliği'ne yönelik olarak girişimlerde bulunduğu birçok kaynak tarafından ortaya koyulmuştur. Yüksek güvenlik önlemlerine sahip ülkeler için bu tür girişimler risk oranı düşük olsa da korunma seviyesi düşük olan ülkeler için kitle imha silahlarının kötü amaçlı birey ve terörist grupların eline geçmesi kaçınılmaz olabilir. Sovyetler Birliği sonrasında yaşanan bu sorun günümüzde Suriye iç savaşında da güç boşluğu nedeni ile aynı kaygılara neden olmaktadır. DAES tarafından yapılan onlarca kimyasal silah saldırısı bulunmaktadır (Syrian Network For Human Right, 2018).

Nükleer silahların çalınmasının diğer eylemlere nazaran daha zor olacağını ancak risklerinin de olduğuna değindik. Peki, bir terör örgütünün nükleer silah yapması mümkün müdür? ABD'li bilim insanları bu sorunun cevabını evet olarak yanıtlamakta ve yapılması mümkün olan bu silahların adına "kirli bomba" adını vermektedir.

4.2. Nükleer Maddelerin Çalınması ve Yasadışı Yolla Elde Edilmesi

Nükleer silahların daha korunaklı olması, terör örgütlerinin ulaşma kapasitelerinin daha sınırlı olması nedeni ile terör gruplarının yönelme riski daha yüksek olan bir risk ise nükleer maddelerin çalınması ya da yasadışı yollarla elde etmeye çalışmasıdır. Nükleer silah elde etmek için ise fisil madde dediğimiz bölünebilir malzemeye sahip olmak gerekmektedir. Uluslararası Atom Enerji Ajansı verilerine göre bilim adamları tarafından bomba yapımı için 25 kg HEU (yüksek oranda zenginleştirilmiş uranyum) ya da 8 kg plütonyum maddesine gereksinim duyulmaktadır (Calculating the New Global Nuclear Terrorism Threat, 2001). Bugün nükleer tesislerde, nükleer silah yapım ve sökülme tesislerinde, bilimsel araştırma reaktörlerinde ya da tıp, sanayi, gıda, tarım vb. kullanım alanlarında oldukça yaygın kullanılmaktadır.

Nükleer maddeler, nükleer silahlar gibi ulusal ve uluslararası korumaya tabidir. Nükleer maddelerin çalınmasının önlenmesi için Uluslararası Atom Enerji Ajansı tarafından koordine edilen ve ulusal güvenlik yetkililerinin uygulamaya koyduğu bir dizi önlem yer alır. Yine UAEA Olay ve Trafik Veritabanı (ITDB) tarafından yayınlanan rapora göre 1993-2016 yılları arasında 34 ülke tarafından nükleer ve diğer radyoaktif maddelerin çalınması ya da kötü amaçlarla kullanımı üzerine 189 olay kayıt altına alınmıştır (IAEA Incident and Trafficking Database, 2017). Raporun içeriğinde hangi maddelerden ne oranda kaçırıldığı ya da girişimde bulunulduğu, satma ve satın alma girişimlerine de değinilmektedir.

Nükleer maddelere yönelik ilk vaka 24/05/1993 tarihinde Litvanya/Vilnius'da 140 kg HEU ve 4.4 ton berilyum bir banka deposunda bulunmuş, 1994'de St. Petersburg'da 2,900 kg HEU tesisten çalınmış ve yasadışı yolla satışı planlanmıştır ve 24.06.2005 tarihinde Fukui'de NPP'de bir nöron akı detektörünün kaybolması gibi vakalar kaydedilmiştir (IAEA Illicit Trafficking Database , 2006). Haziran 2003'te ABD ve Taylan gizli servislerinin ortaya çıkarttığı bir girişim ise Asya-Pasifik Ekonomik Konseyin yapılacağı Tayland'da Sezyum-137 maddesi ile bir terör girişiminde bulunacağı yönündedir (Belous, 2004).

Nükleer madde ve silahlara yönelik Rusya'da da oldukça çok vaka kaydedilmiştir. Özellikle 1992-1995 yılları arasında 52 farklı madde kaçırma olayı kaydedilmiştir (Belous, 2004). Rusya'nın Çeçenistan Savaşı ile nükleer terör riski üst seviyelere çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise Çeçen sınırları içinde bulunan Karah Dağlarında Sovyetler Birliği zamanından kalan, 72 işletmenin atıklarını barındıran, kobalt-60, thulium-170, iridyum-192 ve sezyum-137 radyoaktif maddelerin gömülmesi ve radon depolarının bulunmasıdır (Demirci, 2012, s. 7). Çeçen lider Dudayev 1992 yılında nükleer terör eylemi gerçekleştirmeyi planlıyor (Potter & Mathews, 1998, s. 51), 1994 yılında ise ABD'nin Çeçenya'yı tanımaması üzerine elinde bulunduğunu iddia ettiği iki nükleer silahı Libya'ya vermekle tehdit ediyordu (Schmid & Spencer-Smith, 2012).

4.3. Nükleer Tesislere Yönelik Sabotaj ve Saldırı Riski

Nükleer tesisler yoğun nükleer madde barındırması nedeniyle terör örgütlerinin gözde mekanları haline gelmiştir. Terör örgütleri nükleer tesislere yönelik bir saldırı gerçekleştirerek eylem yapacağı gibi nükleer tesislerden madde çalarak da bu eylemleri gerçekleştirebilir. Çernobil ve Fukuşima nükleer tesislerinde meydana gelen kazaların çevreye ve insanlara verebileceği zararları biliyoruz. Bu nedenle nükleer tesislere yönelik oluşabilecek bir saldırı çok büyük riskleri beraberinde getirir. Nükleer tesislere yönelik uçak kaçırma eylemi ile saldırı düzenlemek (Belous, 2004), tesislere siber saldırılarda bulunmak, nükleer tesis ya da araştırma reaktörlerine yönelik saldırılar düşünülen riskler arasında yer alıyor. Bu reaktörlerde HEU maddesinin bulunması da eylemleri cazip hale getirir, yapılan saldırı çevreye kirli bomba etkisi yaratır, terör örgütüne mensup üyelerin bilim insanı görevi ile tesislerde görev alması ile çeşitli girişimlerde bulunulması muhtemeldir (Gerçeker, 2013, s. 100).

Nükleer tesislere yönelik sabotaj ise saldırıya nazaran üzerinde daha fazla durulan bir konudur. Çernobil nükleer santrali patladığı zaman ilk akla gelen sabotaj yapılma ihtimaliydi. Özellikle bilgi ve teknoloji enformasyonunda geline son nokta siber saldırılar ile sabotaj ihtimalini artırmaktadır. EDAM tarafından hazırlanan rapora göre; ABD'ye 2014 yılında yapılan siber saldırıların %35'inin kritik enerji altyapılarına olması ve bunun %2'i ise nükleer tesislere yönelik saldırılar olması riskleri artırmaktadır (Han & Çelikpala, 2016, s. 83). Özellikle küreselleşme ile terör çeşitleri iç içe girmiş ve birbiri ile etkileşim kurmaya başladıkça riskler artmakta ve güvenlik ihtiyaçları üst düzey koruma istemektedir. DAEŞ terör örgütü ise siber alanda oldukça gelişme kaydetmiş ve örgüt içinde siber saldırı kabiliyetini geliştirmeye başlamıştır.

4.4. Nükleer Maddelerle "Kirli Bomba" Elde Edilmesi

Nükleer bir patlamaya sebebiyet vermeden, radyoaktif özellikte maddelerin çevreye karışması ve kirliliğine neden olmasını kirli bomba olarak adlandırmaktayız. Terör örgütlerinin nükleer silah üretimi yapması oldukça zor olması fisil maddelerin ele geçirilerek insanlara ve çevreye zarar vermesi daha muhtemeldir. Özellikle nükleer maddelerin kaçırılması olayı bir

nükleer bomba ya da silah üretmekten daha çok kirli bomba olarak kullanamaya daha açık konumdadır. UAEA'nın 2016 yılı verilerine göre toplamda 3068 olay rapor altına alınmıştır. Bu olayların 270'i kötü amaçlı eylemler için kaçırılmış, 904'ü kötü amaçlı olup olmadığına yönelik net bilgi bulunmamakta ve 1894'ü kötü amaçlı ve kaçırılma ile ilgili olmayan vakalardan oluşmaktadır (IAEA Incident and Trafficking Database , 2017). Brezilya'da 1987 yılında bir kanser kliniğinden çalınan 9 gram sezyum-137 maddesi hurdacıya satılmış ve bu kirli bomba vakasında 249 kişi radyoaktif kirlenme yaşamış, 28 kişi radyasyon yanığına maruz kalmış ve 5 kişi hayatını kaybetmiştir (Simons, 1987).

5. Nükleer Teröre Karşı Uluslararası Adımlar

Nükleer terör riskinin ortaya çıkması, nükleer maddelerin ve silahların bir terör saldırısında hunharca kullanılmasının boyutlarının belki de geri dönülmez olma ihtimali devletleri işbirliği çalışmalarına yöneltmektedir. Devletler hem ulusal hem de uluslar arası alanda nükleer emniyete özel bir ilgi göstermektedir ve göstermelidir. Nükleer hukukun temel ilkeleri; emniyet, güvenlik, sorumluluk, izin alma, sürekli kontrol, tazminat, sürdürülebilir kalkınma, uyum, bağımsızlık, şeffaflık ve uluslararası işbirliği prensipleri çerçevesinde çizilmektedir (Eliaçık, 2018, s. 71-73).

5.1. Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması (NPT)

NPT, nükleer silahların ve nükleer silah teknolojilerinin yayılmasını engellemek, nükleer enerjide işbirliği sağlamak ve nükleer silahsızlanma adına yapılmış uluslararası bir antlaşmadır. Bugüne kadar antlaşmaya 191 devlet taraf olmuş ve antlaşma 1968 yılında yürürlüğe girmiştir. Antlaşma geçerliliğini ve önemini koruması için Uluslararası Atom Enerji Ajansı'nın sorumluluğu altında koruma sistemine sahiptir (Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması, 1995). Antlaşmaya Hindistan, İsrail ve Pakistan hiç taraf olmamış, Kuzey Kore ise 2003 yılında antlaşmadan çekilmiştir.

5.2. Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunmasına İlişkin Sözleşme (CPPNM)

Nükleer maddelerin fiziksel olarak korunmasını yasal olarak bağlayıcı hale getiren tek belgedir. Nükleer maddelerle ilgili girişimlerin ve suçların önlenmesi, tespit edilmesi ve cezalandırılmasını kapsayan içeriğe sahiptir. 8 Şubat 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Convention on the Physical Protection of Nuclear Material, 1989).

5.3. Nükleer Terörizm Eylemlerinin Önlenmesi Sözleşmesi (CNT)

14 Eylül 2005 senesinde imzalanan antlaşma, Nükleer Silahların Önlenmesi Antlaşması ve Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin içeriklerine bağlı olarak ve aynı zamanda eksikliklerini gidermek amacıyla oluşturulmuş uluslararası hukuk belgesidir. Terör eylemlerinin önlenmesi ya da bu eylemleri gerçekleştiren faillerin yakalanarak cezalandırılması gibi bir takım maddeleri içermektedir. Sözleşmenin 1. Maddesi; radyoaktif madde, nükleer madde, nükleer tesis, cihazlar, devlet ya da hükümet tesisleri ve devletlerin silahlı kuvvetlerini ele alarak metnin genel hatlarını çizmektedir (Nükleer Terörizmin Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme, 2012).

5.4. BM Güvenlik Konseyi 1373 ve 1540 Sayılı Kararları

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından 2001 senesinde kabul edilmiş olan 1373 sayılı BMGK kararı; 1269 ve 1368 sayılı kararları kapsamaktadır. Bu karara göre; terör eylemlerinin finanse edilmesi, güvenli sığınak oluşturulması ve devletlerarası bilgi alışverişinin

sağlanması üzerine önlemler almayı hedeflemektedir (Security Council Resolution 1373 , 2001). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1540 sayılı kararı da 2004 yılında kabul edilmiştir. Bu karar çerçevesinde de devlet dışı aktörler tarafından nükleer terör eylemlerinde ve girişimlerinde bulunmasının önlenmesini amaçlamaktadır. BM üyesi devletler için bağlayıcılığı bulunmaktadır (Security Council Resolution 1540, 2004).

5.5. Nükleer Emniyet Zirvesi

Kuzey Kore'nin NPT'den çekilmesi ve İran'ın nükleer programı başlatmasından kaygı duyan dönemin ABD Başkanı Obama tarafından 2009 NATO zirvesinde bu konu ele alınmıştır ve o süreçten sonra Nükleer Emniyet Zirvesi olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Nuclear Security Summit). Bu zirvede Obama, nükleer materyallerin korunması ve nükleer kaçaklığın önlenmesi için işbirliği adımlarına dikkat çekmiştir. Bu süreçten sonra Zirveye 2012'de Seul, 2013'te Berlin, 2014'de Lahey, 2016'da ABD ev sahipliği yapmıştır. Zirve aynı zamanda üç hedef çerçevesinde toplandı. İlk olarak nükleer maddelerin miktarında azaltmaya gitmek, ikincisi nükleer ve radyoaktif maddelerin korunma seviyelerini artırmak, son olarak ise uluslararası işbirliğinin gelişmesine katkı sağlamaktır (Nuclear Security Summit, 2009).

Nükleer maddelerin korunması ve terörist eylemlere karşı güvenliklerinin sağlanması adına birçok girişim ve oluşum bulunmaktadır. Ancak değinmiş olduğumuz antlaşmalar bir üst otorite görevi üstlenmekte ve devletler üzerinde etki kapasitesi yaratmaktadır.

6. Sonuç

Uluslararası sistemin istikrarına ve güvenliğine ciddi bir tehdit olarak ele alınması gereken nükleer terör, devletlerin birlikte adımlar atarak ve uluslar üstü yapılanmalarla güvenlik önlemlerinin alınmasını gerekli kılmaktadır. Bugün devletler için kaygı duydukları güvenlik sorunları devletlerarası yaşanan çekişmelerin bir sonucu olabilecek konvansiyonel saldırılar daha çok devlet-dışı aktörler tarafından zamanı ve şiddeti belli olmayan tehditler olduğunu söylemek su götürmez bir gerçektir. Devlet-dışı aktörlerin özellikle devletlerin sınır güvenliklerinin küreselleşme ile erime yaşamasının bir sonucu olarak ulaşmak istedikleri hedeflere daha kolay ve hızlı varabilmektedir. Bugün devlet-dışı aktörlerin bilgiye ulaşmalarının da bu denli kolay olduğu teknoloji çağında devletlerin tüm gizli bilgileri kolaylıkla öğrenilebilir hale gelmiştir. Hacker olarak tanımlanan internet korsanları ile anlaşma sağlayan terör örgütleri devletlerin alt yapı sistemlerine saldırı gerçekleştirebilir, gizli bilgilere ulaşabilir ve tüm bunlar devletler için güvenlik sorunu yaratabilir. Deep Web olarak da bilinen gizli internet ağları üzerinden terör örgütleri yeni faaliyet alanları bulmaktadır.

Bilgi akışının bu denli hızlı olduğu günümüzde terörün yapı taşlarının değişmesi ve hatta yarattıkları korkuların boyutlarının değişmesi kaçınılmaz. Devletler tüm bu risklere karşı kendi ulusal yapıları içinde olduğu kadar uluslararası yapıda da çalışmalar yürütmekte ve işbirliği girişimleri gerçekleştirmektedir. Ancak bu konuda da küresel akışa yetişmekte yetersiz kaldıkları noktalar bulunmaktadır.

Terör örgütlerinin bu tür büyük eylemler gerçekleştirmesi için bilgiye ve paraya ihtiyaçları vardır. Devletler için endişe terör örgütlerinin yapılanmalarının güvenlik kıskaçına alınmasından daha çok bu tür örgütlere destek verme ihtimali bulunan devlet yapılarıdır. Devlet içi yapılanmalar, bu tür örgütlerin kimliklerini terör olarak okumayan ve sempati duyan ülkeler, çıkar açısından işbirliğini meşru gören ülkeler bu risk alanlarını genişletmektedir.

Nükleer terör ile güvenlik duvarının sağlam örülmesi için alınması gereken önlemler dile getirilmektedir. Bunların en başında nükleer maddelerin ve tesislerin kurulması, işletilmesi, taşınması, sökülmesi ve depolanması noktasında mevzuatın netlik kazanması gerekiyor. Devletlerin bu tür tesislere sahip olmadan önce ciddi kontrollerden geçmesi, güvenlik önlemlerinin yeterliliğinin sorgulanması da gereklilikler arasında olmalı. Bugün yeterli güvenlik donanımına sahip olmayan ülkeler ciddi risk taşımaktadır. İkinci olarak NPT antlaşmasının sadece devletleri konu almaktan ziyade devlet-dışı aktörlerinde kapsamını genişletmesi gerekir. Son olarak ise Uluslararası Ceza Mahkemesinin terör kapsamını genişletmesi ve nükleer terörün yargılama alanına girmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Abu-Sit, B. (2000). Bin Laden reportedly trying to purchase Russian nuclear weapons. Nuclear Threat Initiative, <https://www.nti.org/analysis/articles/bin-laden-reportedly-trying-purchase-russian-nuclear-weapons/> adresinden erişildi. (ET: 10.06.2019).
- Arms Control Association. (2005). Nuclear weapons: Who has what at a glance, <https://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 09.06.2019).
- Belous, V. (2004). Nükleer terörizm: Girişimler zaten yapıldı”, http://nvo.ng.ru/concepts/2004-10-08/4_terrorism.html adresinden erişildi. (ET: 09.06.2019).
- Bilgiç, M. S. (2009). Terör ve terörle mücadele. Bilgesam Rapor, 17.
- Bislev, S. (2004). Globalization state transformation, and public security. International Political Review, 25/3, 281-296.
- Bm, Birleşmiş Milletler. <https://www.un.org/News/dh/infocus/terrorism/sg%20high-level%20panel%20report-terrorism.htm> adresinden erişildi. (ET: 02.06.2019).
- Bmğk 1373 Sayılı Karar. (2001). [https://undocs.org/S/RES/1373\(2001\)](https://undocs.org/S/RES/1373(2001)) adresinden erişildi. (ET: 10.06.2019).
- Bmğk 1540 Sayılı Karar. (2004). <https://www.nti.org/analysis/reports/1540-reporting-overview/> adresinden erişildi. (ET: 10.06.2019).
- Bmğk, International convention for the suppression of acts of nuclear terrorism. <http://undocuments.net/icsant.htm> adresinden erişildi. (ET: 09.06.2019).
- Cfd, Council Framework Decision. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0475&from=EN> adresinden erişildi. (ET: 02.06.2019).
- Convention on the physical protection of nuclear material. (1979). <https://www.iaea.org/sites/default/files/infocirc274.pdf> adresinden erişildi. (ET: 10.06.2019).
- Dedeoğlu, B. (2016). Terörün tanımı. <http://www.haber7.com/yazarlar/beril-dedeoglu/1942158-teror-tanimi> adresinden erişildi. (ET: 03.06.2019).
- Demirci, S. (2012). Nükleer terörizm ve tehdit boyutlarına yönelik çıkarımlar. Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi.

- ElBaradei, M. (2005). Nuclear terrorism: Identifying and combating the risks. IAEA, <https://www.iaea.org/newscenter/statements/nuclear-terrorism-identifying-and-combating-risks> adresinden erişildi. (ET: 02.06.2019).
- Eliaçık, C. F. (2018). Uluslararası hukuk bağlamında nükleer santrallerin siber güvenliği, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Ferguson, C. D. ve Potter, W. C. (2012). The four faces of nuclear terrorism. New York: Routledge.
- Fleming, M. (2001). Calculating the new global nuclear terrorism threat. <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/calculating-new-global-nuclear-terrorism-threat-0> adresinden erişildi. (ET: 10.06.2019).
- Gerçekler, N. (2013). Küresel felaket: Nükleer terörizm, uluslararası hukuk çerçevesine ilişkin bir değerlendirme. Savunma Bilimleri Dergisi, 12/1, 91-121.
- Han, A. ve Çelikpala, M. (2016). Uluslararası çerçevede siber güvenlik ve nükleer enerji. EDAM.
- Hook, S. W. ve Spanier, J. (2016). Amerikan dış politikası ikinci dünya savaşından günümüze (Ö. Zihnioğlu, çev.). İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abdinin-suriye-ozel-temsilcisi-jeffrey-ypgyi-teror-orgutu-olarak-tanimlamiyoruz-41011893> adresinden erişildi. (ET: 01.06.2019).
- IAEA. (2013). Incidents of nuclear and other radioactive material out of regulatory control 2013 trafficking database (ITDB)”.
IAEA. (2017). Illicit trafficking and other unauthorized activities involving nuclear and radioactive materials fact sheet.
- Karabulut, B. (2009). Küreselleşme sürecinde güvenlik alanında değişimler Karadeniz’in güvenliğini yeniden düşünmek. Karadeniz Araştırmaları, 6/3, 1-11.
- Karabulut, B. (2015). Güvenlik “Küreselleşme sürecinde güvenliğini yeniden düşünmek. Ankara: Barış Kitabevi.
- Karabulut, B. (Ed.) (2005). Küreselleşme ekseninde Türkiye için stratejik öngörüler. Ankara.
- Kıbaroğlu, M. (2006). Kitle imha silahları ile terör: Kıyametin eşiği mi. Avrasya Dosyası, 12/3, 119-137.
- MIISM, Middlebury Institute of International Studies at Monterey, https://www.nonproliferation.org/wp-content/uploads/2016/06/nuclear_successor_states_of_the_soviet_union.pdf adresinden erişildi. (ET: 10.06.2019).
- Mowalt-Larssen, R. (2010). Al Qaeda’s pursuit of weapons of mass destruction. Foreign Policy.
- NATO, North Atlantic Military Committee. (2016). Military committee concept for counter-terrorism.
- NPT, Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/> adresinden erişildi. (ET: 10.06.2019).

- NTI, Working to keep nuclear weapons out of the hands of terrorism. <https://www.nti.org/about/nuclear-terrorism/> adresinden erişildi. (ET: 09.06.2019).
- Nükleer Terörizmin Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme. (2012). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120508-1.htm> adresinden erişildi. (ET: 10.06.2019).
- OCI, Organisation of Islamic Cooperation, https://www.oic-oci.org/topic/?t_id=2339&ref=1042&lan=en adresinden erişildi. (ET: 03.06.2019).
- Paris, R. (2001). Human security: Paradigm shift or hot air?. *International Security*, 26/2, 87-102.
- PRIS, Power Reactor Information System. <https://pris.iaea.org/pris/> adresinden erişildi. (ET: 09.06.2019).
- RRDB, Research Reactor Database. <https://nucleus.iaea.org/RRDB/RR/ReactorSearch.aspx?rf=1> adresinden erişildi. (ET: 09.06.2019).
- Sarhan, A. (2014). ISIS claims constructing dirty bomb after stealing 40 kg of uranium. *Iraqi News*, <https://www.iraqinews.com/iraq-war/isis-claims-constructing-dirty-bomb-stealing-40kg-uranium/> adresinden erişildi. (ET: 10.06.2019).
- Särkikoski, T. (2011). Rauhan atomi, Sodan koodi suomalaisen atomivoimaratkaisun teknopolitiikka 1955-1970, <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28057/rauhanat.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden erişildi. (ET: 05.06.2019).
- Schmid, A. P. ve Spencer-Smith, C. (2012). Illicit radiological and nuclear trafficking, smuggling and security incidents in the Black Sea region since the fall of the iron curtain- an open source inventory. *Terrorism Research Initiative*, 6/2.
- Simons, M. (1987). Brazil gets help on radiation accident. *New York Times*.
- SNHR, Syrian Network For Human Rights. (2018). On the anniversary of the Ghouta massacre, SNHR outlines data on 221 incidents of chemical weapon use by the Syrian regime and ISIS.
- Stein, P. ve Feaver, P. (1989). Assuring control of nuclear weapons: The evolution of permissiveness action links”, *University Press of America*, 2.
- Sublette, C. (2002). Alexander Lebed and suitcase nukes, <https://nuclearweaponarchive.org/News/Lebedbomb.html> adresinden erişildi. (ET: 09.06.2019).
- TMK, Terörle Mücadele Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf> adresinden erişildi. (ET: 02.06.2019).
- Yalçinkaya, H. (2017). IŞİD’in yabancı savaşçıları ve yarattığı tehdit: Türkiye’nin tecrübesi (2014-2016). *ORSAM*, 210.